

Ärende: VM183:00/2017 ja VM/1631/03.01.00/2018

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

I förslaget till informationshanteringslag sammanförs stadganden från ett flertal delvis föråldrade lagar vilket är välkommet. Behovet av uppdaterad lagstiftning till följd av den tekniska utvecklingen och en förändrad verksamhetsmiljö har länge varit aktuellt inte minst beträffande arkivlagen. De allmänna målsättningarna såsom att främja kvaliteten på informationshanteringen, informationssäkerheten och ett ansvarfullt utnyttjande av informationsmaterial är goda.

2. Arvionne lukuun 2 Nykytila

-

3. Arvionne lukuun 3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Att poängtera och stadga om hantering av informationsmaterial i alla skeden av informationens livscykel hör till lagförslagets största förtjänster tillsammans med målsättningen att förenhetliga informationshanteringen på ett brett plan.

5. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 1 yleiset säännökset (pykälät 1-4 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

De i viss mån nya begrepp som definieras i lagförslaget är huvudsakligen välkomna och fungerande. Till dessa hör särskilt informationshanteringsenhet, informationsmaterial och informationshantering.

Begreppet arkivering har getts en delvis ny och smalare innebörd. Synbarligen begränsas begreppet till sådant informationsmaterial som ska förvaras varaktigt. Eftersom begreppet arkivering används på ett flertal ställen i lagförslaget i förhållande till begreppet förvaring bör även begreppet förvaring definieras i 2 §. Likaså kunde begreppet arkiv med fördel definieras.

I 3 § konstateras att kap. 2 samt § 34-35 inte ska tillämpas på universiteten. Detta innebär således bl.a. att varje universitet framöver självständigt ska fastställa vilket informationsmaterial som universitetet ska arkivera, d.v.s. vilket informationsmaterial som hör till det nationella kulturarvet. Detta är en stor förändring och bör såvida det är lagens mening klart framgå åtminstone i motiveringarna. I vilken mån universiteten kan garantera att ett tillräckligt brett och även universiteten sinsemellan jämförbart informationsmaterial kommer att bevaras varaktigt för den vetenskapliga och historiska forskningens behov är en öppen fråga och beroende av den modell universiteten internt eller gemensamt skapar för styrningen av informationshanteringen. Här kunde Riksarkivet ha en rådgivande roll.

6. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 2 Julkisen hallinnon tiedonhallinnan yleinen ohjaus (pykälät 5-9 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Kapitel 2 tillämpas inte på universiteten. Härav följer att de livscykelbeslut som den i 7 § föreslagna informationshanteringsnämnden fattar inte gäller universiteten. I detta sammanhang önskar Åbo Akademi ändå poängtera vikten av en starkare roll för Riksarkivet än den som nu föreslås då det gäller livscykelbeslut inom den offentliga förvaltningen överlag. Informationshanteringslagens betydelse för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning i framtiden är en aspekt som bör tas i beaktande.

Riksarkivets roll måste definieras som den högsta myndigheten som fastställer vilka dokument eller vilken typ av material som myndigheterna inom den offentliga förvaltningen (universiteten undantagna) ska arkivera varaktigt. Förslaget om en särskild nämnd för informationshantering är mycket problematiskt eftersom detta inte uppmärksammar kontinuitet och kumulerande kunskaper; ingen kunskap om långtidarkivering och forskning förutsätts av någon av dess medlemmar.

Med tanke på vetenskaplig forskning kan tillgången på källmaterial innehållande personuppgifter bli problematisk, om varje myndighet har rätt att själv bestämma om arkivering av dylikt material. Detta kan leda till att stora mängder av data förstörs för säkerhets skull. Det här är ett betydande hot mot framtida forskning. Forskare har redan nu strikta och omfattande anvisningar gällande forskningsetik och integritetsskydd.

Definitionen av material som bör sparas och som anses vara betydande för framtida forskning är snäv, t.o.m. farligt snäv och styrande, i det förslag som nu föreligger. Vi kan inte veta vilket material framtida historiker kommer att behöva, men det är klart att detta måste vara mångsidigare än det som diskuteras i lagförslaget. Att alla organisationer, myndigheter och individer - alla aspekter av livet - är värda att studeras har varit den styrande tanken inom forskningen under de senaste decennierna. I lagförslaget äventyras denna princip på ett fatalt sätt och detta kan få katastrofala konsekvenser för forskningen i framtiden om det material som arkiveras främst innefattar tabeller och protokoll på det som det beskrivs i lagförslaget.

7. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 3 Tiedonhallinnan suunnittelu ja kuvaaminen (pykälät 10-12 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Informationshanteringsenheterna ska enligt lagförslaget utarbeta nya typer av beskrivningar: en informationshanteringsmodell, en informationskarta samt ändringsplaner för informationshanteringen. Beskrivningarna skulle i viss mån innehållsmässigt överlappa varandra. Särskilt skillnaden innehållsmässigt mellan informationshanteringsmodellen och den på informationshanteringsmodellen baserade informationskartan förblir oklar.

Informationshanteringsmodellen skulle ersätta arkivbildningsplanen (informationsstyrningsplanen), beskrivningarna av datasystemen samt beskrivningen av helhetsarkitekturen. Informationshanteringsmodellen skulle ha samma status som ett internt direktiv inom organisationen. Syftet att bl.a. främja datasystemens operabilitet, informationslagrens offentlighet, informationsmaterialets förvaring och en på förhand planerad arkivering är gott. Informationshanteringsmodellens struktur och närmare innehåll förblir dock öppen. Såvida modellen är mycket omfattande föreligger risken att modellen blir svår att upprätthålla.

Även om avsikten inte är att binda informationshanteringsenheterna vid en fastslagen struktur för informationshanteringsmodellen skulle det vara önskvärt att en konkret modell för informationshanteringsmodellen skulle presenteras.

Utarbetandet och upprätthållandet av modellen skulle förmodligen även kräva utveckling av rådande datasystem.

Att förutsätta att en beskrivning som är baserad på informationshanteringsmodellen (informationskarta) (10 §) hålls allmänt tillgänglig är i sig en informations säkerhetsrisk. Offentliggörandet av en dylik informationskarta borde basera sig på Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

8. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 4 Tietoturvallisuus (pykälät 13-18 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Lagförslagens § 13 stadgar att "En informationshanteringsenhet ska vidta nödvändiga åtgärder" utan att specificera dessa nödvändiga åtgärder desto mera men säkerhetsutredningar nämns som exempel. Lagförslaget förpliktar däremot inte myndigheten att utföra säkerhetsutredningar av sin personal. Kunde vara bra att införa en skrivning om att idka riskbaserad bedömning om behovet av säkerhetsutredning.

Utöver ovanstående må konstateras att säkerhetsutredningar bara ger en bild av situationen då säkerhetsutredningen gjordes. Borde stiftas om krav att följa upp och förnya säkerhetsutredningarna, i den mån sådana utförs/utförts.

Datasystemen bör konstrueras så, att missbruk upptäcks snabbt och att tillräckliga logguppgifter samlas in och analyseras. Teknisk uppföljning är effektivare än att utföra säkerhetsutredningar men också de tekniska åtgärderna ska riktas och utföras på basen av riskbedömningar.

Formuleringarna i § 14 är bra. Det är i och för sig frågan om best-practises, men bra att de skrivs ner. Skrivningen kan också läsas så att den innefattar informations säkerhetsåtgärder som är annat än direkt it-tekniska, exempelvis utbildning, instruktioner och fysisk säkerhet. Detta kunde ev. poängteras i motiveringarna och/eller lagförslaget.

Tekniskt sett är det viktigt att system planeras ordentligt på förhand med tanke på hela driftslängden och testas under hela dess livscykel. Det är både svårt och dyrt att i göra ändringar i efteråt.

Angående separerandet av offentlig och sekretessbelagd information är det närmast omöjligt eller väldigt kostsamt att införa funktionen i existerande system där funktionen saknas. Som krav för nya system är detta dock utmärkt.

Beträffande § 15 förblir det oklart om överföringen av information som avses ska ske krypterad/skyddad mellan användarens enhet och tjänsten eller hela vägen från källan till användaren. Det kan finnas situationer då ett eller flera hopp av informationsöverföringen är oskyddad; ett exempel är trafiken mellan e-post-serverar. Dylik oskyddad kommunikation kan däremot möjligen anses säker, ifall datanätet som används kan anses säkert. Skrivningen är alltså oklar.

Att påtvinga § 16 att gälla samtliga it-system och utrymmen inom universiteten är inte motiverat. Hanteringen av information ska styras på basen av riskbedömning och i enlighet med § 14 så att inga överkritiska tolkningar görs. Det kunde vara motiverat att i början av § 16 eller i början av kapitlet konstatera att alla åtgärder ska baseras på riskbedömningar.

Användarrättigheter och roller om vilka stadgas i § 17 är något som i praktiken implementeras i moderna datasystem. Äldre datasystem kan innehålla begränsningar på denna front. Allmänt går dessa att kringgå endast genom att förnya systemet, vilket i sin tur medför höga kostnader. Kravet i sig är alltså motiverat, men medför i föreslagen form oskäliga kostnader.

Tillgången till information begränsas redan i dagens läge på basen av tillgång till utrymmen; Serverhårdvara, skivsystem och övrig utrustning är företrädesvis placerade i serverrum till vilka endast personal med arbetsuppgifter i utrymmet har tillgång.

I motiveringarna borde införas en notering om begränsad tillgång också till själva datasystemet, inte bara dess informationsinnehåll. Motiveringarna nämner också den fysiska säkerheten, vilken däremot inte nämns i lagförslaget.

Skrivningen i § 18 är bra. Att automatiskt samla in logginformation och analysera den är det enda sättet att skapa en bild av informationssäkerhetsläget inom organisationen. Samlandet och hanteringen av logguppgifter ska baseras på en riskbedömning av logginnehållet. En centraliserad logginsamling är de facto inte nödvändig såvida en lägesbild går att konstruera. Av den orsaken vore det av yttersta vikt att införa en skrivning om att logghanteringen ska ordnas så, att avvikelser i informationshanteringen detekteras och flaggas med hjälp av automatik.

9. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 5 Turvallisuusluokittelu (pykälät 19-22 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Alla dokument som uppstår vid universitetet är inte nödvändigtvis myndighetshandlingar, än mindre myndighetshandlingar som ska säkerhetsklassificeras. Dessa ska däremot hanteras enligt organisationens egna, riskbaserade lagrings- och hanteringsanvisningar.

10. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 6 Asian ja palvelujen tiedonhallinta (pykälät 23-26 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Vid sidan av de beskrivningar om vilka stadgas i § 10-11 ska informationshanteringsenheterna enligt § 25 upprätthålla en beskrivning av ärenderegistret som till vissa delar ska publiceras. Det förblir dock oklart hur beskrivningarna i § 10-11 förhåller sig till terminologin i § 25.

11. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 7 Tietoaineistojen muodostaminen ja sähköinen luovutustapa (pykälät 27-31 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Målsättningen att myndigheterna ska hantera sitt informationsmaterial endast i elektroniskt format oberoende av i vilket format handlingarna inkommit till myndigheten är i grunden god.

I lagförslagets 27 § 1 mom. sägs att handlingar som inkommer till och upprättas av myndigheten ska bevaras endast i elektroniskt format, om inte annat föreskrivs i en annan lag. Enligt 27 § 3 mom. ska informationsmaterialet vara tillgängligt och kunna utnyttjas i maskinläsbart format. Beträffande 3 mom. hänvisas i motiveringarna till EU:s PSI-direktiv gällande vidareutnyttjande av information.

Huruvida stadgandena i 27 § avser digitalisering av det informationsmaterial som inkommit eller upprättats hos myndigheterna före lagen träder i kraft förblir dock oklart. Rimligtvis omfattas inte de handlingar i pappersform som ingår i de arkiv som hittills uppstått hos myndigheterna annat än i

situationer då handlingarna och information ur dem ges ut. En precisering av stadgandena i 27 § är således på sin plats.

Åbo Akademi förenar sig med Aalto universitets synpunkter och nedannämnda förslag till precisering av motiveringarna då det gäller omvandling till elektroniskt format av sådana handlingar som uppkommer i icke-elektroniskt format och ska förvaras kort tid, t.ex. tentamenssvar. Efterhand som också de processer vari analogt informationsmaterial med mycket kort förvaringstid ingår blir elektroniska kommer också dessa handlingar att skapas i elektronisk form vid Åbo Akademi.

Åbo Akademi förenar sig även i övrigt med Aalto universitets resp. Åbo universitets synpunkter vilka framgår av följande utdrag ur resp. universitets utlåtande.

Aalto universitet:

27 § Tietoaineistojen sähköinen muoto ja sen saatavuus

Tietoaineistojen sähköistäminen ja velvollisuus säilyttää asiakirjat ensisijaisesti sähköisesti on lähtökohtaisesti kannatettavaa. Sähköisessä muodossa olevien asiakirjojen tulisi olla saavutettavia ja pääosin koneluettavassa muodossa. Luonnos on yhteensopiva myös saavutettavuusdirektiivin vaatimusten ja toiminnan digitalisoinnin kanssa.

Yliopistojen asiakirjat ovat yhä enenevässä määrin vain sähköisessä muodossa. Sen sijaan velvoite muuttaa sähköiseen muotoon myös lyhyenkin määräajan säilytettävät paperiset asiakirjat veisi kuitenkin kohtuuttomasti resursseja hyötyyn nähden varsinkin, jos näihin asiakirjoihin on muutoinkin hyvin rajattu pääsy. Tällaisia asiakirjoja ovat mm. oppilaiden ja opiskelijoiden salassa pidettävät koesuoritukset, joita voidaan käsitellä opetuksessa paperisena vielä tulevaisuudessakin. Esim. yliopistolaissa säädetään 44 § ”Kirjalliset ja muulla tavoin tallennetut opintosuoritukset on säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan tulosten julkistamisesta.” Perusteluissa olisi tarpeen täsmentää onko yliopistolain 44§ katsottavissa säädökseksi, joka mahdollistaa muussa kuin sähköisessä muodossa saapuneen opintosuoritusasiakirjan tallentamisen tässä muodossa ilman velvollisuutta muuttaa se sähköiseen muotoon. Muussa tapauksessa tiedonhallintalain pykälää on täydennettävä siten, että se mahdollistaa sähköistämiskaavasta poikkeamisen, jos asiakirjaa tulee säilyttää korkeintaan 1 vuosi.

Käytännössä 27 §:n vaatimuksia ei tulisi soveltaa kuin yliopiston julkisen hallintotehtävän hoitamiseen liittyviin asiakirjoihin, joihin sovelletaan jo yliopistolain 30 §:n mukaisesti hallintolakia (434/2003). Säännöstä ei siten tulisi soveltaa erityisesti tieteelliseen tutkimusaineistoon.

28 § Tietoaineistojen kerääminen viranomaisen tehtäviä varten

Viranomaiselle asetettaisiin velvollisuus ennakolta suunnitella tiedontarpeensa ja pyrkiä hankkimaan erilaiset otteet ja todistukset suoraan toiselta viranomaiselta teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla eikä vaatia niitä asiakkaalta. Lähtökohtaisesti ehdotus on kannatettava ja perusteltu hallinnon palveluperiaatteen toteuttamisen ja asian selvittämisvelvollisuuden kannalta.

Yliopistossa säännös voi tarkoittaa muutoksia siihen, mitä tietoja erityisesti kotimaisten opiskelijaksi hakevien tai opintojen hyväksilukemista hakevien on toimitettava itse ja miltä osin yliopisto on velvollinen selvittämään ajantasaiset tiedot suoraan ao. viranomaiselta kuten toiselta suomalaiselta korkeakoululta.

Käytännössä 28 §:n vaatimuksia ei tulisi soveltaa kuin yliopiston julkisen hallintotehtävän hoitamiseen liittyviin asiakirjoihin, joihin sovelletaan jo yliopistolain 30 §:n mukaisesti hallintolakia (434/2003). Säännöstä ei siten tulisi soveltaa erityisesti tieteelliseen tutkimusaineistoon.

29 § Tietojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla viranomaisten välillä

30 § Katseluyhteyden avaaminen tietovarantoon viranomaiselle

31 § Tietoaineistojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla muille kuin viranomaisille

29-31 §:ien ehdotukset sekä niihin liittyvä julkisuuslain 16 §:n 4 momentin lisäys ovat lähtökohtaisesti erittäin kannatettavia. Julkisuuslain 29 § 3 momentissa säädetty epäselvä teknisen käyttöyhteyden käsite korvataan uusilla käsitteillä. Lisäksi 31 § mahdollistaisi tietoaineistojen luovuttamisen teknisen rajapinnan avulla myös muille kuin viranomaiselle, jos tiedot saavalla toimijalla on erikseen laissa säädetty tiedonsaantioikeus ja oikeus käsitellä näitä tietoja. Korkeakouluilla on mm. tarve mahdollistaa opiskelijoilleen erilaisten yksityisten mobiili- ym. palveluiden käyttöä, joita varten yliopiston opiskelijarekisterin henkilötietoja tulee voida siirtää teknisen rajapinnan kautta korkeakoulusta erillisenä rekisterinpitäjänä toimivalle palveluntarjoajalle.

Åbo universitet:

§27

Turun yliopisto ei katso tarpeelliseksi muuttaa esimerkiksi lyhyen määräajan säilytettäviä analogisia asiakirjoja sähköiseen muotoon niin kauan kun niitä analogisessa muodossa vielä laaditaan. Esimerkkinä tästä analogiset tenttivastaukset, joiden säilytysaika on 6kk. Näiden sähköiseen muotoon muuttaminen ei tukisi myöskään julkisuusperiaatteen toteutumista, koska tenttivastaukset ovat salassa pidettäviä asiakirjoja.

Turun yliopisto katsoo myös, että analogisten asiakirjojen digitointi tulee tehdä mahdollisimman laadukkaasti, jotta asiakirjan alkuperäisyys ja eheys voidaan taata koko sen elinkaaren ajan.

12. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 8 Tietoaaineistojen säilyttäminen ja arkistointi (pykälät 32-38 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Målsättningen med stadgandena i § 37 är att främja arkiveringen och återanvändningen av vetenskapligt forskningsmaterial i enlighet med Europakommissionens rekommendation (2018/790/EU). Målsättningen är otvivelaktigt mycket god men de i lagförslaget stadgade förutsättningarna för arkiveringen väcker frågor.

Åbo Akademi anser i likhet med Åbo universitet och Aalto universitet nedan att lagförslaget § 37 i viss mån är problematisk. Detta gäller exempelvis det tvivelaktiga i rätten att i lagförslaget stadga om att ett universitet ska ha en forskningsetisk kommitté för att kunna arkivera forskningsmaterial. Frågan om att inrätta en forskningsetisk kommitté liksom definitionen av kommitténs uppgifter faller inom universitetens rätt att fatta beslut i ärenden som gäller den interna förvaltningen. Likaså är det av yttersta vikt att i skrivningen ta i beaktande att inte allt material ens framöver nödvändigtvis skapas elektroniskt; en del av exempelvis forskningsmaterial kommer att uppstå icke-elektronisk och digitaliserandet av dylikt material kan vara fullständigt omotiverat om inte rentav omöjligt.

Också stadgandena gällande den tilläggsuppgift som föreslås för universitetens dataskyddsombud samt förslaget att vid sidan av dataskyddsförordningen i lagen om informationshantering införa tolkningar av uppgiften som personregisteransvarig.

Åbo Akademi förenar sig med Aalto universitets resp. Åbo universitets synpunkter vilka framgår av följande utdrag ur resp. universitets utlåtande.

Aalto universitet:

37 § Tieteellisten tutkimusaineistojen arkistointi

Aalto-yliopisto pitää erittäin tärkeänä ehdotuksen taustalla olevaa tavoitetta edistää tiedonhallintalailla EU:n komission suositusta (2018/790/EU) tieteellisen tiedon saatavuudesta ja säilyttämisestä. Yliopisto tukee tavoitetta tehdä tiedonhallinnan suunnittelusta tieteellinen vakiokäytäntö jo varhaisessa vaiheessa tutkimusprosessia sekä yliopiston mahdollisuutta arkistoida tutkimusaineistoa. Arkistointimahdollisuuden tulee käsittää myös muu kuin henkilötietoja koskeva tutkimusaineisto, jonka osalta on tarkoitus säätää kansallisessa tietosuojalaissa.

Esitetystä muodossaan säännös on kuitenkin hyvin ongelmallinen.

Pykälän 1 momentin mukaan korkeakoulu voisi toimia tutkimustietoaineiston arkiston ylläpitäjänä, jos sillä olisi tutkimuseettinen toimikunta, jonka tehtävistä olisi säädetty 2 momentissa. Tutkimuseettisten toimikuntien asettaminen ja tehtävät perustuvat Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistukseen ja on osa yliopistojen itsesääätelyä. Sitoutuminen tähän ohjeistukseen on jokaisen tutkimusorganisaation omassa päätösvallassa, samoin toimikunnan tarkemmista tehtävistä määrääminen. Säännös on selkeästi yliopistojen sisäiseen hallintoon kuuluva ja perustuslaissa säädetyn yliopistojen itsehallintoperiaatteen vastainen.

Pykälän 2 momentin mukaan tutkimuseettisen toimikunnan tehtävänä on arvioida tutkimusaineiston arkistointitarve. Tällä hetkellä toimikunta käsittelee ihmisiin kohdistuvan tutkimusten eettisyyttä niiltä osin kuin tutkija katsoo siihen olevan tarvetta eli vain osa tutkimuksesta tulee toimikunnan käsittelyyn. Esitetty uusi tehtävä kattaisi kaiken tutkimusaineiston, myös sellaisen jossa ei käsitellä henkilötietoja ja loisi uuden hallinnollisen velvollisuuden, joka vaikeuttaisi tarpeettomasti tutkimusdatan käyttöä. Aalto-yliopistossa toimikunnan jäsenet ovat vaadittavan eettisen osaamisen vuoksi kaikki professoreja ja tämän toimikunnan tehtävien olennainen laajentaminen olisi yliopiston resurssien kohdentamisen kannalta aivan ylimitoitettua.

Yliopistot ja korkeakoulut voivat lakiluonnoksen mukaan päättää jatkossa itse tietoaineistojensa pysyvistä säilytyksestä ja arkistoinnista, mikä toteuttaa osaltaan yliopistojen itsehallintoa. Säännös ei kuitenkaan ota huomioon erilaisia tapoja toteuttaa tutkimusta, mm. sitä, että tutkimustietoaineistot syntyvät yhteistyössä, eivät yhden yliopiston sisällä. Siltä osin kuin säännös koskisi myös sellaista tutkimusdataa, joka ei sisällä henkilötietoja, puututaan tieteen vapautteen ja yliopistojen itsehallintoon tavalla, joka on erittäin haitallinen.

Pykälän 3 momentin mukaan korkeakoulu toimii tutkimusaineiston rekisterinpitäjänä, kun tutkija tai tutkimusryhmä on luovuttanut tutkimusaineiston korkeakoulun arkistoon. Yliopiston käsitys on, että tiedonhallintalaissa ei voida säätää esitetyllä tavoin rekisterinpitäjyydestä. Tietosuoja-asetuksen mukaan rekisterinpitäjällä tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä. Tutkimusryhmä on projektiorganisaation luonteinen ryhmä eikä sillä ole yliopistossa taikka muutoin virallista organisatorista asemaa. Tutkimusryhmä ei siten ole tietosuoja-asetuksen tarkoittama entiteetti.

Lisäksi säännösluonnos täysin kategorisena ei vastaa tutkimuksessa vakiintuneesti noudatettuja käytäntöjä. Aalto-yliopiston toiminnassa on luontaista, että tutkimusta tehdään laaja-alaisessa kansallisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä, joka edellyttää tutkimusaineistojen hallinnasta sopimista jo ennen arkistointia. Ehdotetun 37 §:n ja sen perustelujen mukainen käytäntö estäisi tutkimusdatan käytöstä sopimisen yliopistojen, rahoittajien tai tutkimuskumppanien kanssa, mikä on erityisen haitallista tutkimusyhteistyölle ja haittaisi tutkimusdatan liikkuvuutta ERA alueella.

EU:n yleinen tietosuojasetus (2016/679, tietosuojasetus) on henkilötietojen käsittelyn ensisijainen ja suoraan sovellettava säädös. Asetusta täsmentävää tai täydentävää kansallista sääntelyä voi olla vain siinä määrin kuin asetuksen kansalliselle lainsäätäjälle jättämä kansallinen liikkumavara sen mahdollistaa. Tulee tarkemmin arvioida, salliiko jo ehdotetun HE 9/2018 mukainen tietosuojalaki yliopistoille henkilötietoja sisältävän tutkimusdatan arkistoinnin EU:n komission suosituksen 2018/790/EU mukaisesti. Mikäli HE 9 /2018 ei ilman uutta kansallista lainsäädäntöä sallisi yliopistoille arkistointia, tulee tarkentaa, että arkisto ei tässä ilmeisesti tarkoita fyysistä tilaa vaan arkistoa käsitteenä. Yliopiston tieteellisessä toiminnassa syntyneen tutkimusdatan arkistona tulee voida toimia esim. Zenodo, Tietoarkisto, tieteenalakohtainen data-arkisto tai jokin esim. muu EOSC :n datainfrastruktuuriin sisältyvä data-arkisto. Koska lain sanamuoto ei tätä ilmaise, tulisi se muuttaa muotoon ”korkeakoulun arkistoitavaksi” tai selventää perusteluissa, että kyse on arkiston käsitteestä, ei fyysisestä arkistosta.

Lakiluonnoksen mukaan tutkimuseettisen toimikunnan on pyydettävä korkeakoulun tietosuojavastaavalta lausunto, mm. jos arkistoitava tutkimustietoaaineisto sisältää erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Aalto-yliopiston käsityksen mukaan tältä osin ei ole annettu mahdollisuutta kansalliseen liikkumavaraan vaan että EU:n tietosuojasetuksessa on säädetty tietosuojavastaavan tehtävistä tyhjentävästi.

Åbo universitet:

§37

Turun yliopiston näkemyksen mukaan esitetty 37 § tieteellisten tutkimusaineistojen arkistoinnista on ongelmallinen. Turun yliopiston käsityksen mukaan tutkimusaineistojen arkistoinnista ja siihen liittyvistä käytännöistä ei tarvita eikä edes voi olla yksityiskohtaista laintasoista sääntelyä, vaan kukin yliopisto päättää tästä itse itsehallintonsa puitteissa. Yliopisto on sitoutunut komission suositukseen tieteellisen tiedon saatavuudesta ja säilyttämisestä. Tavoite tieteellisen tiedon saatavuuden lisäämisestä on hyvä ja kannatettava, mutta lakitasoisen yksityiskohtaisen sääntelyn sijaan tätä tavoitetta voitaisiin edistää mm. resurssien kohdistamisella tähän tarkoitukseen ja yliopiston nykyisiä arkistointikäytäntöjä kehittämällä. Samalla tarkasteluun voisi ottaa esim. tekijänoikeus- ja korkeakoulukeksintölakien päivittämisen.

Tiedonhallintalakiluonnoksen 37 §:ssä ongelmallista on esim. yliopiston itsehallinnon näkökulmasta sekä käytettävissä olevien resurssien kannalta tarkasteltuna mm. esitetty tutkimuseettisen toimikunnan rooli ja tehtävät, tietosuojavastaavalle esitetty lisätehtävä sekä se, että aloitteellisuus tutkimusaineistojen arkistointiin jää yksittäisen tutkijan/tutkijaryhmän vastuulle. Esitetyn sääntelyn toteutuessa pelkona on, että tutkijat/tutkijaryhmät eivät halua luovuttaa aineistojaan yliopiston arkistoon, jos tämän ajatellaan hankaloittavan aineistojen jatkokäyttöä. Tutkijoille tämä voi näyttäytyä byrokraattisena kerättyjen tutkimusaineistojen käytön rajoittamisena, joka saattaa hankaloittaa mm. tutkijaliikkuvuutta.

Yliopiston käsityksen mukaan rekisterinpitäjäyys määräytyy tietosuoja-asetuksen perusteella, eikä tutkimusaineistojen rekisterinpitäjäydestä voida eikä tule säätää tiedonhallintalaissa eikä etenkin sen perusteluissa. Hallituksen esityksen perusteluissa esitetty tulkinta tutkimushankkeen aikaisesta rekisterinpitäjäydestä on tarpeeton arkistointia koskevan säädöksen perusteluissa. Euroopan komissio on tiedonannossaan Vahvempi suoja, uudet mahdollisuudet – komission ohjeet yleisen tietosuoja-asetuksen suorasta soveltamisesta 25. toukokuuta 2018 lähtien (COM(2018) 43 final, s. 9-10) kieltänyt tietosuoja-asetuksen määritelmien tulkinnan kansallisessa lainsäädännössä. Komissio toteaa, että jäsenvaltioiden on kansallista lainsäädäntöään mukauttaessaan otettava huomioon, että tulkinnat joilla luodaan esteitä asetuksen soveltamiselle sellaisenaan ja vaarannetaan sen yhtäaikainen ja yhdenmukainen soveltaminen koko EU:ssa, ovat perussopimusten vastaisia. Kansallinen lainsäätäjät ei sen vuoksi voi tulkita asetuksen tekstiä. Asetuksen tulkinta jää eurooppalaisten tuomioistuinten (kansallisten tuomioistuinten ja viime kädessä Euroopan unionin tuomioistuimen), ei jäsenvaltioiden lainsäätäjien tehtäväksi.

Julkisuuslaki ei sisällä säännöksiä tutkimusaineiston uudelleen käytöstä, eikä esim. kaikissa tapauksissa ole selvää, tuleeko tutkimusaineisto tulkita viranomaisen asiakirjaksi. Tämän vuoksi esitetty viittaus julkisuuslakiin 37 §:ssä on ongelmallinen. Esitetty säännös tieteellisen tutkimusaineistojen arkistoinnista on ongelmallinen myös esityksen 27 §:n valossa: yliopiston käsityksen mukaan lakiin ei tule kirjata viranomaisten asiakirjojen säilyttämistä vain sähköisessä muodossa, koska kaikissa tapauksissa tämä ei ole perusteltua. Esimerkiksi kaikki tutkimusaineistot eivät ole sähköisessä muodossa, eikä niiden arkistointikaan vain sähköisessä muodossa ole perusteltua.

13. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 9 Erinäiset säännökset (pykälät 39-40 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Tidspannet för övergångsbestämmelserna är orealistiska.

14. Muut huomiot

Avsaknaden av svenskspråkiga motiveringar är en stor brist i lagberedningsarbetet. De tidigare utlovade översättningarna av delar av lagpropositionen har uteblivit.

Vaikutusten arviointi

Tiedonhallinnan suunnittelu ja kuvaaminen:

-

Tietoturvallisuus:

-

Asian ja palvelujen tiedonhallinta:

-

Tietoaineistojen luovuttaminen ja sähköinen luovutustapa:

-

Tietoaineistojen säilyttäminen ja arkistointi:

-

Muuta huomioon otettavaa:

Kommentarer gällande kapitel 4, Konsekvensbedömning

Uppskattningen av engångsmässiga och återkommande kostnader är sannolikt för låg. För universitetens del har ett flertal områden inte omfattats av kostnadsberäkningarna, vilket också konstateras i motiveringarna (s.39).

Även om ett stort arbete redan gjorts krävs nya tekniska lösningar för att uppfylla lagens krav. Att uppskatta anskaffnings- och driftskostnader för dessa är svårt, samtidigt som anskaffnings- och offertrundorna tar tid och bara den tekniska implementeringen kan ta månader i anspråk. Utöver detta behövs personal dels för att underhålla den behövliga infrastrukturen, dels för själva nyttjandet.

Beträffande personresurserna kräver nyordningen gällande planering och beskrivning av informationshanteringen omfattande resurser. Detta gäller särskilt utarbetandet av informationshanteringsmodellen som även förutsätts innefatta beskrivningar av helhetsarkitekturen vilket inte tidigare ålagts universiteten.

De planerade förändringarna leder sannolikt till bättre kvalitet angående hanteringen av information, processerna kring den och därmed möjligen inbesparingar på lång sikt. Emedan

finansieringen av universiteten har minskat kommer en dylik nyresursering att vara välkommen men ytterst utmanande.

Mikko Hupa

rektor, Åbo Akademi

Ulla Achrén

förvaltningsdirektör, Åbo Akademi

Lindblad Maaria
Åbo Akademi